

**Doç. Dr. Hakan ALBAYRAK**

**MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA  
DELİLLERİN ENGELLENMESİ**

## İÇİNDEKİLER

|                  |      |
|------------------|------|
| ÖNSÖZ .....      | VII  |
| KISALTMALAR..... | XVII |
| GİRİŞ.....       | 1    |

### BİRİNCİ BÖLÜM

## MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA VE CEZA HUKUKUNDA DELİLLERİN ENGELLENMESİ KAVRAMI İLE DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN YASAL DAYANAKLARI

|                                                                                                                            |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| § 1. MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA VE CEZA HUKUKUNDA<br>DELİLLERİN ENGELLENMESİ KAVRAMI.....                                       | 8  |
| A. MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA DELİLLERİN<br>ENGELLENMESİ KAVRAMININ KARŞILAŞTIRMALI<br>HUKUK BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ..... | 8  |
| I. Roma Hukukunda Delillerin Engellenmesi Kavramı .....                                                                    | 8  |
| II. İngiliz Hukukunda Delillerin Engellenmesi Kavramı.....                                                                 | 13 |
| III. Alman Hukukunda Delillerin Engellenmesi Kavramı .....                                                                 | 17 |
| IV. İsviçre Hukukunda Delillerin Engellenmesi Kavramı .....                                                                | 22 |
| V. Türk Hukukunda Delillerin Engellenmesi Kavramı .....                                                                    | 28 |
| B. CEZA HUKUKUNDA DELİLLERİN ENGELLENMESİ<br>KAVRAMI.....                                                                  | 31 |
| I. Nemo Tenetur İlkesi Bağlamında Delillerin Engellenmesi .....                                                            | 31 |
| II. Suç Delillerini Yok Etme, Gizleme ve Değiştirme Suçu<br>(TCK m. 281) Bağlamında Delillerinin Engellenmesi.....         | 38 |

|                                                                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| III. Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu (TCK m. 288) Bağlamında Delillerin Engellenmesi .....                            | 43 |
| IV. Yargı Görevi Yapanı, Bilirkişiyi veya Tanığı Etkilemeye Teşebbüs Suçu (TCK m. 277) Bağlamında Delillerin Engellenmesi ..... | 45 |
| §2. DELİLLERİN ENGELLENMESİNE YÖNELİK YASAL DAYANAKLAR .....                                                                    | 48 |
| A. DELİLLERİN ENGELLENMESİNE YÖNELİK OLARAK GENEL BİR HÜKMÜN OLMAYIŞI .....                                                     | 48 |
| B. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN MEDENÎ USÛL HUKUKU BAĞLAMINDA YASAL DAYANAKLARININ İNCELENMESİ .....                              | 51 |
| I. Tarafların İsticvabı Hükümlerinde Delillerin Engellenmesi .....                                                              | 51 |
| 1. İsticvabın Hukuki Niteliği ve Konumuz Açısından Bunun Önemi .....                                                            | 51 |
| 2. Delillerin Engellenmesi Bağlamında İsticvap .....                                                                            | 56 |
| II. Belge Delili Hükümlerinde Delillerin Engellenmesi .....                                                                     | 60 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                           | 60 |
| 2. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Tarafların Belgeyi İbraz Zorunluluğu .....                                                | 62 |
| 3. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Üçüncü Kişilerin Belgeyi İbraz Zorunluluğu .....                                          | 71 |
| 4. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Ticari Defterlerin İbrazı Hükümleri .....                                                 | 76 |
| a. Ticari Defterlerin İbrazı Hükümleri ve Delillerin Engellenmesi .....                                                         | 76 |
| b. Delilin Karşı Tarafın Ticari Defterlerine Hasredilmesi ve Delillerin Engellenmesi .....                                      | 78 |
| III. Tanık Delili Hükümlerinde Delillerin Engellenmesi .....                                                                    | 79 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                           | 79 |
| 2. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Tanık Delili .....                                                                        | 82 |
| IV. Yemin Delili Hükümlerinde Delillerin Engellenmesi .....                                                                     | 85 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                           | 85 |

|                                                                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 2. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Yemin Delili .....                                                      | 86  |
| V. Bılrıkış Delili Hükümlerinde Delillerin Engellenmesi .....                                                 | 88  |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                         | 88  |
| 2. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Bılrıkış Delili.....                                                    | 92  |
| VI. Keşif Delili Hükümlerinde Delillerin Engellenmesi .....                                                   | 95  |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                         | 95  |
| 2. Delillerin Engellenmesi Bağlamında Keşif Delili.....                                                       | 97  |
| C. MEDENÎ USÛL HUKUKU İLKELERİ BAĞLAMINDA<br>DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN DAYANAKLARI.....                      | 100 |
| I. İspat Hakkı Bağlamında Delillerin Engellenmesi.....                                                        | 100 |
| 1. Genel Olarak İspat Hakkı .....                                                                             | 100 |
| 2. Delillerin Engellenmesinin İspat Hakkı Bağlamında<br>Değerlendirilmesi.....                                | 103 |
| II. Dürüst Davranma ve Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü<br>Bağlamında Delillerin Engellenmesi .....                | 105 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                         | 105 |
| 2. Dürüst Davranma ve Doğruyu Söyleme<br>Yükümlülüğü Bağlamında Delillerin Engellenmesi.....                  | 109 |
| III. Tarafların Davayı Aydınlatma ve İş Birliği Yapma<br>Yükümlülüğü Bağlamında Delillerin Engellenmesi ..... | 113 |
| 1. Genel Olarak Tarafların Davayı Aydınlatma ve İş<br>Birliği Yapma Yükümlülüğü Kavramı .....                 | 113 |
| 2. Tarafların Davayı Aydınlatma ve İş Birliği Yapma<br>Yükümlülüğü Bağlamında Delillerin Engellenmesi.....    | 116 |
| IV. Taraflarca Getirilme İlkesi ve Hâkimin Davayı<br>Aydınlatma Ödevi Bağlamında Delillerin Engellenmesi..... | 119 |
| 1. Genel Olarak Taraflarca Getirilme İlkesi ve Hâkimin<br>Davayı Aydınlatma Ödevi.....                        | 119 |
| 2. Taraflarca Getirilme İlkesi ve Hâkimin Davayı<br>Aydınlatma Ödevi Bağlamında Delillerin Engellenmesi.      | 123 |
| D. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN MEDENÎ<br>HUKUKTA YER ALAN YASAL DAYANAKLARI VE                                 |     |

|                                                                                                                                         |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| BUNUN USUL KANUNU İLE OLAN İLİŞKİSİNİN<br>İNCELENMESİ.....                                                                              | 124 |
| I. Genel Olarak .....                                                                                                                   | 124 |
| II. Medeni Hukukta Yer Alan İş Birliği Yükümlülüğüne<br>Yönelik Hükümlerin Delillerin Engellenmesi Bağlamında<br>Değerlendirilmesi..... | 125 |
| E. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN YASAL<br>DAYANAĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....                                                                 | 129 |
| I. Delillerin Engellenmesinin Yasal Dayanağına İlişkin<br>Görüşler .....                                                                | 129 |
| II. Görüşümüz.....                                                                                                                      | 132 |

## İKİNCİ BÖLÜM

### DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN ŞARTLARI

|                                                                                                    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 1. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN OBJEKTİF ŞARTLARI.....                                             | 140 |
| A. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN OBJEKTİF<br>OLUMLU ŞARTLARI .....                                    | 140 |
| I. Karşı Tarafın Delil Sunmasının İmkânsız Hale<br>Getirilmesi veya Oldukça Güçleştirilmesi .....  | 140 |
| 1. Delillerin Sunulmasının İmkânsız Hale Getirilmesi .....                                         | 140 |
| a. Bilirkişinin Belge ve Diğer Delilleri<br>İnceleyebilmesinin İmkânsız Hale Getirilmesi .....     | 143 |
| b. Tanık Delilinin Getirilmesinin İmkânsız Hale<br>Getirilmesi .....                               | 151 |
| c. Keşfin Yapılmasının İmkânsız Hale Getirilmesi.....                                              | 152 |
| 2. Delillerin Sunulmasının Önemli Ölçüde Güçleştirilmesi.....                                      | 155 |
| a. Bilirkişinin Belge ve Diğer Delilleri<br>İnceleyebilmesinin Önemli Ölçüde Güçleştirilmesi. .... | 155 |
| b. Tanık Delilinin Getirilmesinin Önemli Ölçüde<br>Güçleştirilmesi.....                            | 156 |

|                                                                                                                                               |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| c. Keşfin Yapılmasının Önemli Ölçüde Güçleştirilmesi                                                                                          | 158 |
| II. İspat Yükü Üzerinde Olmayan Tarafın Bir Davranışının Olması .....                                                                         | 159 |
| III. Delillerin Engellenmesinin Gerçekleşebileceği Zaman Aralığı .....                                                                        | 162 |
| 1. Yargılama Sırasında Delillerin Engellenmesi .....                                                                                          | 163 |
| 2. Yargılama Öncesinde Yapılan Davranışlar ile Delillerin Engellenmesi.....                                                                   | 168 |
| IV. Delillerin Korunmasına Yönelik Bir Yükümlülüğün İhlali.....                                                                               | 171 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                                         | 171 |
| 2. Sözleşmeden Doğan Bir Görev veya Yükümlülüğün İhlali .....                                                                                 | 172 |
| 3. Haksız Fiil Hukuku Hükümlerinin İhlali.....                                                                                                | 176 |
| 4. Tarafların İş Birliği Yapma Hükümlerinin İhlali .....                                                                                      | 178 |
| 5. İyi Niyet (Dürüstlük) İlkesinin İhlali .....                                                                                               | 180 |
| 6. Bulguları Belgeleme, Analiz Etme ve Güvence Altına Alma Yükümlülüğünün İhlali.....                                                         | 182 |
| a. Belgeleme Yükümlülüğünün İhlali.....                                                                                                       | 182 |
| b. Gerekli İncelemeyi Yapma (Veri Sağlama) Yükümlülüğünün İhlali.....                                                                         | 186 |
| c. Elde Edilen Verileri Saklama ve Güvence Altına Alma Yükümlülüğü .....                                                                      | 188 |
| 7. Diğer Bazı Yükümlülüklerin İhlali.....                                                                                                     | 191 |
| V. Nedensellik Bağının Mevcudiyeti (Mahkemeye Sunulması Engellenen Delillerin İddia Edilen Vakıanın İspatı İçin Mutlaka Gerekli Olması) ..... | 193 |
| B. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN OBJEKTİF OLUMSUZ ŞARTLARI .....                                                                                 | 198 |
| I. İspat Yükümlülüğüne Sahip Tarafın Delilleri Engelleyici Bir Davranışta Bulunmaması .....                                                   | 198 |
| II. Delillerin Engellenmesine Yönelik Davranış İçin Haklı Bir Gerekçenin Olmaması .....                                                       | 200 |

|                                                                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| III. Davaya İlişkin Gerçeklerin Açıklığa Kavuşturulamaması,<br>Zarara Yol Açan Olayın Kendisinden Kaynaklanıyorsa,<br>Delillerin Engellenmesi Söz Konusu Değildir..... | 203 |
| IV. İspat Yükü Üzerinde Olan Taraf Delili Zamanında<br>Kendisi Temin Edebilecek Durumdaysa Delilin<br>Engellenmesi Söz Konusu Değildir .....                           | 205 |
| V. Delil Sunmakla Yükümlü Olan Tarafın Kendisinin Delil<br>Eksikliğine Kusurlu Bir Şekilde Katkıda Bulunmaması<br>Gerekliliği .....                                    | 208 |
| VI. Delillerin Korunmasına Yönelik Bir Yükümlülük İhlalinin<br>Olmadığı Durumlarda Delillerin Engellenmesi Söz<br>Konusu Değildir .....                                | 209 |
| § 2. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN SUBJEKTİF ŞARTLARI... 211                                                                                                              |     |
| A. KASITLI VEYA AĞIR KUSURLU BİR HAREKETİN<br>VARLIĞI.....                                                                                                             | 211 |
| I. Bilirkişinin Delilleri İnceleyebilmesinin Kasıtlı veya Ağır<br>Kusurlu Hareketler ile İmkânsız Hale Getirilmesi .....                                               | 213 |
| II. Tanığın Beyanının Kasıtlı Hareketler ile Yanıtılması .....                                                                                                         | 217 |
| III. Keşif Delilinin Değerlendirilmesinin Kasıtlı Hareketler<br>Yolu ile Engellenmesi.....                                                                             | 219 |
| B. İHMALİ HAREKETLER YOLU İLE DELİLLERİN<br>ENGELLENMESİ.....                                                                                                          | 222 |
| I. Bilirkişinin Delilleri İnceleyebilmesinin İhmali<br>Hareketler ile İmkânsız Hale Getirilmesi .....                                                                  | 222 |
| II. Tanık Delilinin İhmali Hareketler ile İncelenmesinin<br>İmkânsız Hale Getirilmesi.....                                                                             | 228 |
| III. Keşif Delilinin İhmali Hareketler ile İncelenmesinin<br>İmkânsız Hale Getirilmesi.....                                                                            | 229 |
| C. İSPAT YÜKÜ ÜZERİNDE OLMAYAN TARAFIN<br>DELİLLERİN ENGELLENMESİ KASTIYLA HAREKET<br>ETMESİ.....                                                                      | 230 |
| D. ÜÇÜNCÜ TARAFIN DAVRANIŞLARININ<br>DELİLLERİN ENGELLENMESİNE ETKİSİ VE BUNUN                                                                                         |     |

|                                                                            |     |
|----------------------------------------------------------------------------|-----|
| İSPAT YÜKÜ ÜZERİNDE OLMAYAN DAVANIN<br>TARAFI İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ ..... | 233 |
|----------------------------------------------------------------------------|-----|

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN HUKUKİ SONUCU

|                                                                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 1. DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN HUKUKİ SONUCU .....                                                                                              | 237 |
| A. YARGI İÇTİHATLARI BAĞLAMINDA DELİLLERİN<br>ENGELLENMESİNİN HUKUKİ SONUCUNA GENEL<br>BİR BAKIŞ .....                                           | 237 |
| B. DOKTRİNDE DELİLLERİN ENGELLENMESİNİN<br>HUKUKİ SONUCU HAKKINDA GÖRÜŞLER.....                                                                  | 241 |
| I. Delillerin Engellenmesinin Hukuki Sonucunun<br>Delillerin Değerlendirilmesi Aşamasında Dikkate<br>Alınması Gerektiği Görüşü .....             | 241 |
| 1. Genel Olarak Delillerin Değerlendirilmesi Kavramı .....                                                                                       | 241 |
| 2. Delillerin Engellenmesinin Hukuki Sonucunun<br>Delillerin Değerlendirilmesi Aşamasında Dikkate<br>Alınması Gerektiği Görüşü .....             | 243 |
| II. İspat Yükünün Yer Değiştirmesi Gerektiği Görüşü .....                                                                                        | 246 |
| 1. İspat Yükü Kavramı .....                                                                                                                      | 246 |
| 2. Delil İkame Yükü .....                                                                                                                        | 247 |
| 3. İspat Yükünün Yer Değiştirmesi Gerektiği Görüşü .....                                                                                         | 251 |
| III. İspat Ölçüsünün Düşürülmesi Gerektiği Görüşü .....                                                                                          | 254 |
| 1. Genel Olarak İspat Ölçüsü Kavramı .....                                                                                                       | 254 |
| 2. Kural İspat Ölçüsü ve Delillerin Engellenmesi<br>Durumunda İspat Zorluğunun Aşılmasının Bir Aracı<br>Olarak İspat Ölçüsünün Düşürülmesi ..... | 256 |
| IV. Delillerin Engellenmesinin Hukuki Sonucunun Esnek<br>Olması Gerektiği Görüşü .....                                                           | 260 |
| 1. Yargı İçtihatlarında Esnek Formül .....                                                                                                       | 260 |

|                                                                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 2. Doktrinde Esnek Formül.....                                                                                               | 263 |
| V. Aksi İspatlanabilir Karine Görüşü .....                                                                                   | 266 |
| C. GÖRÜŞÜMÜZ.....                                                                                                            | 267 |
| I. İspat Kolaylığı Kavramı.....                                                                                              | 267 |
| II. İspat Kolaylığını Gerçekleştirmenin Araçları .....                                                                       | 269 |
| III. İspat Kolaylıkları Bağlamında Delillerin Engellenmesi .....                                                             | 271 |
| 1. Genel Olarak .....                                                                                                        | 271 |
| 2. Delillerin Engellenmesi Durumunda Delil İkame<br>Yükünün (Subjektif İspat Yükünün) Yer Değiştirmesi.....                  | 272 |
| a. İspat Yükü ve Delil İkame Yükü Kavramları<br>Bağlamında Delillerin Engellenmesi .....                                     | 272 |
| b. Delillerin Engellenmesinin Şartlarının İspatı ve<br>Delillerin Engellenmesinin Şartlarının İspatında<br>İspat Ölçüsü..... | 277 |
| D. DELİLLERİN ENGELLENMESİNE YÖNELİK HÜKÜM<br>ÖNERİMİZ .....                                                                 | 279 |
| SONUÇ .....                                                                                                                  | 283 |
| KAYNAKÇA.....                                                                                                                | 287 |